

Ett litet förord

- Är den en antologi?
- Är den en klippbok?
- Är den ett subversivt läromedel?
- Är den en arbetsbok?

Kanske är **Ordning och oreda** allt detta på en och samma gång, eller kanske intetdera? En motbok, eller en bok på tvären? Man kan säga – om man måste säga något – att **Ordning och oreda** är en textad bilderbok eller en bildad textbok. Förutom en mångfald av bilder består boken av ett stort antal kortare texter. Allt från några ord till ett par sidor. Materialet är hämtade från artskilda områden och från olika tidsepoker.

den medskapande interaktören

Avsikten är att många olika synpunkter, från många olika fält ska spegla sig i varandra, kollidera med varandra, eller rent av para sig med varandra. Målet är att stimulera till egna funderingar om lärande, kreativitet och media i vidaste bemärkelse. De många olika källorna vill också inspirera till egna efterforskningar i när- och mediamiljön. Kunskapen är ju inte enbart förlagd i Nationalencyklopedin utan finns ju överallt. Sök där du står! **Ordning och oreda** tar fasta på läsaren som medskapande interaktör. Texterna har skenbart slumpmässigt släppts ut över boksidorna. Det finns oftast ingen resonerande röd tråd att hålla sig i, det är upp till läsaren att själv knyta ihop texterna till meningsfulla tankeknoddar. Texter från olika fält och med olika infallsvinklar är sammanfösta sida vid sida oftast utan förklarande mellanled. Anledningen till denna “desorganisation” är att boken vill understödja ett aktivt laborativt tänkande. Texterna är därför allt annat än tillrättalagda. Tvärt om! Förhoppningsvis är materialet i bästa bemärkelse tankeprovocerande.

Källor: dagspress, annonstavlor, grafitti, muntliga källor, teve, radio, dagböcker, fackböcker, poptexter, fackpress, elevsvar, video, bruksanvisningar, ordböcker, skämtteckningar, internet, skönlitteratur, undervisnings material, egna funderingar m.m.

gör det själv!

Ordning och oredas grafiska utformning vill uppmuntra till ett respektlöst “interaktivt” läsande. Gör det själv, helt enkelt! Eget kraftsande i marginalerna är alltså ett välkommet beteende; ett sätt att lämna personliga tankespår och orienteringsmärken. Anteckningar och textmarkörer är närmast en nödvändighet för en interaktiv läsart. För att hitta och navigera i materialet krävs det att man lämnar små krumelurer på sidorna. Man kan om man vill läsa boken i ett sträck från första till sista sidan. Men det är bättre att läsa lite pö om pö och ge sig själv utrymme för egna reflektioner. Boken är avsedd att läsas i små portioner och med ett lekfullt sinne.

Kladdboken, eller skissboken eller anteckningsboken eller dagboken eller.....

Jag började skriva denna bok som ett försök att komma till klarhet över vad jag verkligen vill lära ut. Vad hade jag för mål med min undervisning, egentligen? Jag undervisar på lärarhögskolan i Stockholm och liknande funderingar begär jag att mina “lärarelever” ska fördjupa sig i, så nu gäller det att själv tänka till. Som utgångspunkt för **Ordning och oreda** har jag min anteckningsbok där jag ständigt skriver ner vad som faller mig in, stort som smått och där jag klistar in tidningsartiklar, lustiga bilder mm. För några år sen upptäckte jag Georg Christoph Lichtenberg (1742-1799), tysk fysiker och författare som även han förde en sorts “kladdbok”.

Köpmännen har sin waste book (**kladdbok**, tror jag, på tyska), däri för de dag för dag in allt som de säljer och köper, allt huller om buller utan ordning. Ur denna förs detta in i journalen, där allt är mer systematiskt uppställt, och slutligen kommer det in i huvudboken dubbelt efter italienska bokföringsmodellen. I denna görs avräkning med var och en, allt eftersom man står i debet- eller kreditförhållande till dem. Detta förtjänar att imiteras av de lärda. Först en bok i vilken jag skriver in allt så som jag ser det eller som mina tankar kommer, därpå kan detta överföras till en annan där materialet separeras och ordnas och sedan kunde **huvudboken** få innehålla sista länken i kedjan och den utläggning av saken som härrör från den, ordentligt uttryckt.

Kladdbokens spontana infall ligger alltså till grund för ett mer seriöst bearbetning och strukturering av tankar och infall som så småning om “ordentligt uttryckta” förs in i huvudboken. Lichtenberg har också idéer som ligger mycker nära mina egna när han förespråkar ett kreativt och laborativt sätt att handskas med tankar och idéer. Den pedagogiska idén med boken är just att skapa ett sammanhang där de “enskilda delarna är fritt simmande”.

Hur många idéer svävar inte omkring i mitt huvud, av vilka mångt par, om de kunde förenas till ett sådant, kunde resultera i den största upptäckt! Men de ligger så långt från varandra som svavlet i Goslar från den ostindiska salpetern och stoftet i kolmilorna i Eichsfeld som tillsammans skulle bli krut. Hur länge har inte krutets ingredienser existerat före krutet! Ett naturligt kungsvatten finns inte. Om vi när vi tänker överlämnar oss åt förståndets och förnuftets naturliga kopplingar så klibbar begreppen ofta så fast vid andra att de inte kan förena sig med dem som de egentligen passar ihop med. Om det bara funnes något här som upplösning i kemien, där de enskilda delarna lätt simmar spridda och därför kan ta vilken riktning som helst. Då detta emellertid inte går för sig i detta sammanhang måste man avsiktligt sammanföra idéerna. Man måste experimentera med dem.

Ordning och oreda är en provokations och inspirationsbok där de enskilda delarna är så utspridda att de saboterar förnuftets konventionella begreppshopklibbningar. Förhoppningsvis skaffar sig även läsaren en kladdbok som han eller hon fritt kan vingla omkring med pennan i. (Boken var först tänkt att heta vingelpeters framfart) Man skulle önska att alla människor ägde författaren Henry Millers självtillit som klottrade ner “rena obegripligheterna” i förvissningen om att han vid ett senare tillfälle mycket väl kunde tyda sina kryptiska noteringar. Det är inte så att jag sätter fantasin före förnuftet – men vår rationella tankestil förkväver ofta de kreativa impulserna. Så låt oss för en stund hålla tillbaka förnuftet så att fantasin får större spelrum. Lek med tanken! Förnuftet får ändå sin del av kakan.

övningar

Till boken följer en mängd övningar och uppgifter var av många bygger på bokens textmaterial. Här finns snabba övningar men även längre som inbegriper mer omfattande skrivuppgifter. En del övningar görs i grupp andra individuellt. En del övningar kräver analytiskt och abstrakt tänkande, många andra vetter mot leken och fantasin och berättandet.

Introduktion till koncepten “text on demand” och det “öppna/dialogiska läromedlet” [Nej jag har inget vettigare namn!] Detta är bara ett försök att beskriva vad jag syftar till. Kritik och synpunkter mottages mer än gärna!!!)

text on demand

Anledning till att denna bok kom till världen var att jag fann det svårt att hitta lämplig kurslitteratur. Den kändes ofta tam och enkelspårig, och utmanade inte, som jag såg det, de blivande lärarnas tankeförmåga. Dessutom var kurslitteraturen för smal och täckte inte upp de områden jag tyckte kurserna borde täcka in. Lösningen var förstås att använda centrala avsnitt ur en hel massa publikationer. Problemet var dels att böckerna ibland ej längre fanns i tryck och dels att kostnaderna för kurslitteraturen som helhet blev allt för ekonomiskt betungande för eleverna.

Min grundläggande idé är mycket enkel. Om inte Muhammed kan komma till berget, får berget komma till Muhammed. I stället för att eleverna “tvingas” att köpa in ett stort antal kursböcker som man ändå inte använder fullt ut skulle man kunna hämta textmaterial från en “textbank”, ett lager av kortare texter, kapitel, tidningsartiklar m.m. som man fritt (författare och förlag ska självklart få betalt) förfogar över. Utifrån denna textbank sätter man samman öppna och flerstämmiga kursböcker som man trycker upp med hjälp av **“print on demand”**.

Om förlagen vill och vågar vore detta ingen omöjlighet rent tekniskt. Förfarandet kan kallas **“text on demand”** och den bok som trycks i små upplagor blir en sorts antologi – men här med den viktiga skillnaden att lärare och kursanvariga själva står för det redaktionella arbetet. Nu är det väl osäkert om förlagen är intresserade av denna idé. I musikbranschen finns idén i implementerad på nätet.

Ordning och Oreda är ett personligt exempel på hur en “flerstämmig /provocerande tankebok” skulle kunna se ut. Jag har med, med några få undantag hållit texterna korta i förhoppning att komma runt de uppenbara “upphovsrättsproblemet”. Jag skulle önska att man skulle kunna komma tillbaka till en något friare attityd till äganderätten av text och bild, till något som i vissa avseenden kunde likna den skrivarkultur som fanns innan boktryckarkonstens uppkomst i Europa.

det öppna och dialogiska läromedlet

Steg två i min tankemodell om det som skulle kunna kallas det “öppna/dialogiska läromedlet” är att eleverna själva och tillsammans skapar en egen “huvudbok” vilken skulle kunna fungera som en bearbetning och förädling av “provokationsbokens” idéstoff. Elevboken blir ett sätt att kollektivt ackumulera och skapa kunskap som tar sin utgångspunkt i “provokationsbokens” tankar och idéer. Även annat material är givetvis välkommet. Poängerna är flera. Förutom det kollektiva kunskaps - ackumuleringen så tror jag att det blir roligare för eleverna att gemensamt skapa en bok än att producera enskilda sladdriga A4-kompendier. Eller för den delen att “bara” lägga ut texterna på internet.

Utmaning med att tillsammans producera en bok bör resultera i högre kvalitet i skriv- och tankearbete. Själva det redaktionella arbetet med boken skulle automatiskt bli ett sorts “PBL-arbete” där en mängd frågor måste tas upp och ventileras. Textkvalitet, utrymme, beslutsordningar, ekonomi, formgivning osv. En vacker och genomtänkt bok får också ett större värde i efterhand, och den pryder för – hoppningsvis bokhyllan tillsammans med provkationsboken – och slipper det öde som drabbar den mesta kurslitteratur och kurskompendier, dvs att den efter ett antal år hamnar i soptunnan. Det är grund och botten en fråga om kvalitet. Även denna bok trycks med print on demand teknik. Rent tekniskt och ekonomiskt har den här idén inga direkta hinder.

Elevens kladdbok

Grunden för den kollektiva “huvudboken” är den enskilde elevens “kladdbok” och annat material som eleverna producerar. Jag rekommenderar att eleverna köper in en bunden anteckningsbok. Kollegieblock är förkastliga i detta sammanhang. “Kladdboken” kan fungera som en s.k. elevportfölj, processlogg.

Några aspekter av det "öppna/dialogiska" läromedlet i punktform

Flerstämmig

Flera olika divergerande ståndpunkter ska kunna stå okommenterade, otolkade och oförklarade bredvid varandra.

Tvärvetenskaplig/på tvären/sideways learning.

Material från olika kunskapsfält ska befrämja ett lärande på tvären.

Tankeprovocerande

Materialet får gärna vara provocerande så att läsarens förutfattade meningar inte stryks medhårs. Hellre mothårs än medhårs!

Öppen

Boken vill vara öppen till hela sitt upplägg. Ett exempel på detta kan vara att texterna gärna får utesluta sammanfattande slutsatser, eller rent av vara frågande till sin karaktär. Svaret får läsaren själv klura på.

Kreativitetsbefrämjande

I och med att boken täcker in många olika perspektiv från olika fält blir det upp till läsaren att själva sammanfoga tankar och ideér som skenbart kanske inte verkar höra samman.

Dialogisk

Boken ska vara dialogisk till sin natur. Texterna ställer frågor, läsaren ger svaret. Läsaren ställer frågorna och hittar kanske svaret i texterna eller genom samtal med andra läsare, eller med andra texter. Texterna kan gärna också vara skrivna i dialogform.

Icke-linjär

Boken vill befrämja många olika läsarter och rent av många tankearter. Allt efter inlärningsstil och läggning. Den är inte tänkt att sträckläsas från a –ö.

Differentierade abstraktionsnivåer

Bokens bilder och texter ska kunna vara "svåra", abstrakta men också "lätta", vardagliga, personliga och konkreta. Det finns inga krav på att alla texter ska vara fullkomligt begripliga, eller att de ska vara strikt "högskolemässiga". Tanken är att det ska finnas en stor spridning mellan det abstrakta och konkreta, mellan det lätta och svåra, mellan det generella och det specifika, mellan det allmänna och det personliga osv osv.

Konstruktivt tänkande

Boken befrämjar ett konstruktivt tänkande i motsats till ett snävt och inproduktivt kritiskt tänkande.

Stilistisk variation

Eftersom materialet är hämtat från olika områden t ex skönlitteratur, tidningsklipp och lexika så uppstår automatiskt denna stilvariation – med den är också önskvärd då den befrämjar olika läsarter och tolkningsmodeller

Många olika källor

Inte bara skriftliga källor. Uppsnappade konversationer, bilder, skämtteckningar, klotter, egna funderingar mm mm.

Referensbok

Genom utförliga källhänvisningar/länkar till litteraturen kan boken ska fungera som utgångspunkt för fördjupning inom olika områden.

Interaktivt elevarbete/bokproduktion

Interaktivitet

I någon mån är alla läsare interagerande med de texter de läser. Meningen är att förstärka den medskapande aspekten genom det som framförts ovan men också mer konkret genom att:

1. uppmana till att göra anteckningar i boken. Marginalerna ska vara breda och inbjudande. Även tomma sidor infogas på olika ställen i boken. Detta är ingen helt ny ide. 1769 gavs boken *Biographical History of England* ut där författaren James *Granger* helt enkelt infogat tomma sidor på vilka läsarna själva skulle bedraga med illustrationer. och noteringar. Vilket de också gjorde. Denna verksamhet fick namnet *Grangerism*.

2. Följa bokens övningsuppgifter.
3. Genom att skapa en "svarsbok".
4. Man kan också tänka sig en www-variant, mailinglistor, BBS mm som ett komplement

Olika publicerings metoder

Boken kan publiceras på olika sätt t ex på nätet, print on demand, Acrobat-filer mm

Kollektiv kunskapsackumulering

I och med det gemensamma arbetet med en kollektiv elevbok skapas, förmedlas och lagras kunskaper

Kommunikationsfrämjande

Med projektet at skapa en gemensam bok sätts den kommunikativa spekten i fokus. Frågor som "vilken är målgruppen?" "Hur förtydligar jag mitt budskap?" osv kommer automatiskt upp till ytan.

Gruppprocesseninriktad

Bokprojektet innebär att många frågor som rör gruppprocesser måste behandlas. Vem bestämmer vad? Vad är kvalite mm mm.

Projektet innehåller 2 olika delar.

1. Grundboken – Tvärboken, lärarens/lärrakollegiets kompillerade textbok med diverse vidhängande övningar/uppgifter. Grundboken är om den ska kunna realiserats fullt ut beroende av det finns en "Text och bildbank" där de kommersiella förlagen skulle kunna vara medintressenter, men kanske är tiden inte ännu mogen för ett "text on demand system". Kanske kan idén till en början genomföras inom högskolevärlden, med "ideella" högskoleförlag! Annars får man hålla sig inom "15% regeln" så gott det går. Man kan även höra av sig direkt till författaren om så behövs. Även elevmaterial kan föras in en sådan bild och textbank.

2. Studenternas gemensamma bok. Som i mångt och i upplägg kan påminna om grundboken men är producerad tillsammans av ett flertal individer. Verksamheten kan beskrivas som produktionsinriktad men där processen inte utesluts och där själva dokumentationen av arbetet är en del av upp-

draget. Om man så vill ett sorts portföljmetodik med Pbl-inriktning. En förutsättning för elevernas bokproduktion är att moderna digital teknik tas i anspråk. En annan förutsättning är att man undervisar studenterna i den programvara som krävs plus grundläggande kunskaper i grafisk form och grafisk kommunikation. Naturligtvis gör man också studiebesök på tidnings och bokförlagstredaktioner. I detta arbete krävs det givetvis kvalificerade handledare, dels för att hjälpa till med grupprocessen men också som stöd vad det gäller det tekniska och det grafiska produktionen. Innehållet i elevboken bestäms av eleverna tillsammans med lärarna som dock mer fungerar som rådgivare.

Jag har här ej närmare beskrivit hur man kan använda internet, mailinglistor och andra digitala kommunikationssätt, men det är givet att "elevboken också kan publiceras "online" men jag tror att det finns en poäng med just den tryckta mediet. Det blir till slut ett fysiskt föremål och för på så sätt en annan tyngd än "rent digital produktion".